

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA BIOLOGIYA ELEMENTLARINING O'RNI

Ravshanova Umida Baxriddinovna

O'zMPU Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi kafedrası katta o'qituvchisi

umidaxon3010@mail.ru

+998902983010

Yashinova Shahzoda To'lqin qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU Boshlang'ich ta'lim fakulteti 4-kurs talabasi

yashinovashahzoda602@gmail.com

+998770742704

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish, o'quvchilarni ekologiya, atrof-muhitga bo'lgan munosabatini yaxshilash, biologiya elementlari haqidagi bilimlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: biologiya, ekologiya, ekologik madaniyat, atrof-muhit, mas'uliyat, omillar, tabiat, metodika.

РОЛЬ ЭЛЕМЕНТОВ БИОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация: В данной статье освещаются вопросы формирования экологической культуры у учащихся начальных классов, улучшения отношения учащихся к экологии и окружающей среде, а также представлены знания об элементах биологии.

Ключевые слова: биология, экология, экологическая культура, окружающая среда, ответственность, факторы, природа, методика.

THE ROLE OF BIOLOGICAL ELEMENTS IN THE FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Annotation: This article discusses the formation of ecological culture in primary school students, improving students' attitudes toward ecology and the environment, and presents knowledge about elements of biology.

Key words: biology, ecology, ecological culture, environment, responsibility, factors, nature, methodology.

Jamiyatimizga nazar tashlasak atrof-muhitning chiqindi bilan ifloslanish holatlari juda ham ko'p kuzatiladi. Shuningdek, tabiatga juda ham ko'p zararli gazlar ajralib chiqmoqda. Bu, albatta, avtomobillar harakati natijasida yuzaga keladi, lekin biz bu vaziyatga boshlang'ich sinf o'quvchilarini aralashtira olmaymiz. Ammo chiqindi tashlash muammolarida qaysidir ma'noda maktab o'quvchilari ham ishtirok etishmoqda. Bilamizki ayrim ota-onalar chiqindilarni tashlab kelish uchun farzandlarini chiqarib yuborishadi, ular esa erinchoqlik qilib chiqindilarni ba'zi hollarda tashlash mumkin bo'lmagan joylarga tashlab kelishadi, buning natijasida esa atrof-muhit ma'lum darajada ifloslanadi. Buning oldini olish ham boshlang'ich sinf o'qituvchilarining muhim vazifasidir.¹

O'quvchilarda ekologik majburiyat va madaniyatni shakllantirish ijtimoiy muhitda xuddi shu masalalarni yuqori darajada amalga oshirishga bog'liqdir. O'quvchilarning ekologik tarbiyasi va tabiatdan oqilona foydalana olish to'g'risidagi bilim darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, tabiat

¹ Nuriddinova "Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi" Cho'lpon nashriyoti Toshkent 2005-yil.

qonunlarini yaxshi bilsa, ana shundagina tabiatdan foydalanaolish madaniyati va ma'suliyati ham shu qadar yuqori bo'ladi. Bunday ishlarni amalga oshirish va bunga erishishda ko'proq ma'sulyat pedagog o'qituvchilar zimmasiga tushadi.²

Biz pedagoglar o'tilayotgan darslarimizda o'quvchilar ongida tabiat, tabiat mavjudodlari, inson va tabiat aloqasi, qolaversa ekologiya va uning maqsad vazifalari haqida tushunchalarni shakllantirib borishimiz lozim.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish bugungi ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayonda biologiya fanining elementlari alohida o'rin tutadi, chunki ular bolalarda tabiatni tushunish, qadrlash va muhofaza qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Avvalo, biologiya elementlari orqali o'quvchilar tirik tabiat haqidagi dastlabki tushunchalarga ega bo'ladilar. O'simliklar, hayvonlar, inson organizmi va ularning o'zaro bog'liqligi haqida beriladigan sodda bilimlar bolalarda tabiatga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Masalan, o'simliklarning o'sishi uchun suv, yorug'lik va havo zarurligini o'rganish orqali bolalar tabiatdagi muvozanatni anglay boshlaydilar.³

Amaliy mashg'ulotlar ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, daraxt ekish, gullarga parvarish qilish, maktab hududini tozalash kabi faoliyatlar orqali o'quvchilar tabiatni asrashning ahamiyatini amalda his qiladilar. Bu jarayonda biologiya bilimlari mustahkamlanib, ekologik madaniyatga aylana boshlaydi. Shu bilan bir qatorda, biologiya elementlari yordamida o'quvchilarda kuzatuvchanlik, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalari rivojlanadi. Tabiatdagi o'zgarishlarni kuzatish, fasllar almashuvi yoki hayvonlarning xulq-atvorini o'rganish bolalarda ilmiy tafakkurning boshlang'ich asoslarini yaratadi.

Faoliyat turi	Biologiya elementlari	Kuzatuv metodini qo'llash	Shakllanadigan ekologik ko'nikma
O'simliklarni o'rganish	O'simlik tuzilishi va o'sishi	Har kuni o'sish jarayonini kuzatish	Tabiatga mehr, parvarish qilish odati
Hayvonlarni kuzatish	Hayvonlarning yashash muhiti	Qushlar yoki hasharotlar xatti-harakatini kuzatish	Tirik mavjudotlarga ehtiyotkorlik
Fasllarni o'rganish	Tabiiy o'zgarishlar	Fasllar almashuvini kuzatish	Tabiat qonuniyatlarini tushunish
Suv va havo mavzusi	Tabiiy resurslar	Toza va iflos muhitni solishtirib kuzatish	Ekologik ong va mas'uliyat
Amaliy mashg'ulotlar	Ekologik faoliyat	Daraxt ekish va uni muntazam kuzatish	Tabiatni asrash ko'nikmasi
Sinf ichidagi tajribalar	Oddiy biologik jarayonlar	Nihol unib chiqishini bosqichma-bosqich kuzatish	Sabrlilik va ilmiy fikrlash

Biologiya elementlari orqali o'quvchilarga tabiatning yaxlit tizim ekanligi tushuntiriladi. Masalan, oziq zanjiri, o'simlik va hayvonlarning o'zaro bog'liqligi haqidagi oddiy tushunchalar

² Rasulov A., Xolmatov D. Boshlang'ich sinflarda tabiiyot asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.

³ Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.

bolalarda “har bir tirik mavjudot muhim” degan fikrni shakllantiradi. Bu esa ularda tabiatga nisbatan ehtiyotkor munosabatni yuzaga keltiradi.⁴

Yana bir etiborli jihat shundaki — ekologik tarbiyani boshqa fanlar bilan integratsiya qilishdir. Ona tili darslarida tabiat haqidagi matnlarni o‘qish, tasviriy san’atda tabiat manzaralarini chizish, mehnat darslarida esa tabiiy materiallardan buyumlar yasash orqali ekologik madaniyat mustahkamlanadi. Biologiya elementlari bu fanlar o‘rtasida bog‘lovchi vosita bo‘lib xizmat qiladi.⁵

Ekskursiyalar va kuzatuvlar ham muhim rol o‘ynaydi. Maktab bog‘i, dala yoki tabiat qo‘yniga uyushtirilgan sayohatlar davomida o‘quvchilar o‘simlik va hayvonlarni bevosita kuzatib, nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog‘laydilar. Bu esa ularning ekologik tafakkurini yanada rivojlantiradi. Ekskursiyalar o‘quvchilarni tabiat va undagi voqealikalarni o‘z ko‘zlari bilan ko‘rib, tabiatda bo‘layotgan o‘zgarishlarni tahlil qilishiga yordam beradi. Bu esa o‘z navbatida har bir o‘quvchini tabiatga befarq bo‘lmasligiga davat etadi.

Kuzatuv metodi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda eng samarali va tabiiy usullardan biridir. Bu metod orqali o‘quvchilar tabiat hodisalari va tirik organizmlarni bevosita ko‘rib, o‘rganadilar va xulosa chiqaradilar.⁶

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda biologiya elementlari muhim nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, kuzatuv metodi orqali o‘quvchilar tabiatni bevosita o‘rganib, uning qonuniyatlarini chuqurroq anglay boshlaydilar. Bu esa ularda nafaqat bilim, balki tabiatga nisbatan mehr, ehtiyotkorlik va mas‘uliyat hissini shakllantiradi. Shuningdek, biologiya elementlari bilan boyitilgan darslar o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirib, ularni mustaqil xulosa chiqarishga o‘rgatadi. Kuzatuv, amaliy mashg‘ulotlar va kundalik hayot bilan bog‘langan topshiriqlar orqali ekologik madaniyat asta-sekin barqaror odatga aylanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Nuriddinova “Tabiatshunoslik o‘qitish metodikasi” Cho‘lpon nashriyoti Toshkent 2005-yil.
2. Rasulov A., Xolmatov D. Boshlang‘ich sinflarda tabiiyot asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
3. Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Sattorov B. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari. – Toshkent, 2020.
5. To‘xtayeva G. Boshlang‘ich ta’limda innovatsion metodlar. – Toshkent, 2022.
6. Odilova M. Boshlang‘ich sinflarda ekologik tarbiya metodikasi. – Toshkent, 2018.

⁴ Sattorov B. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari. – Toshkent, 2020.

⁵ To‘xtayeva G. Boshlang‘ich ta’limda innovatsion metodlar. – Toshkent, 2022.

⁶ Odilova M. Boshlang‘ich sinflarda ekologik tarbiya metodikasi. – Toshkent, 2018.